

GLAZBENIČKA AKTIVNOST VLADE MILOŠEVIĆA (1901.–1990.) – PRILOG SKICI ZA PORTRET

Lidija Vladić-Mandarić*✉

Sažetak

U ovom radu riječ je o Vladi Miloševiću, poznatom skladatelju, etnomuzikologu, zborovođi, pedagogu i akademiku koji je rođen na samom početku 20. stoljeća u banjalučkoj obitelji, podrijetlom iz Hercegovine. U prvom dijelu osvrćemo se na njegov životopis, a u daljnjem tekstu na njegov pedagoški, etnomuzikološki i skladateljski rad. Članak ukazuje na njegov angažman i doprinos u gotovo svim okvirima opće atmosfere svoga vremena i kulturološkog horizonta koji je težio glazbenom univerzalnošću obuhvatiti sav raspon glazbene tradicije.

Ključne riječi: *Vlado Milošević, glazbena tradicija, skladatelj, etnomuzikolog*

UVOD

Rad predstavlja kratak pregled života i rada Vlade Miloševića. Sastoji se iz četiri dijela. Prvi opisuje njegov životni put koji govori o mjestima gdje se školovao i obuhvata period do polaganja završnog ispita za učitelja glazbe na Muzičkoj akademiji u Zagrebu te govori o životu u Nišu za vrijeme Drugog svjetskog rata. Drugi dio govori o pedagoškom djelovanju kroz rad u Učiteljskoj školi, u Srpskom pjevačkom društvu *Jedinstvo*¹, koje osniva i istoimenu Muzičku školu, potom o Prvoj muškoj gimnaziji u Nišu, te o nastavnom radu u Gradskoj narodnoj muzičkoj školi. Treći je posvećen njegovom bogatom etnomuzikološkom radu u kojem se navodi da je isti sakupio preko 2000 narodnih melodija, najviše u sjeverozapadnoj Bosni, te napisao osam knjiga. U četvrtom dijelu govorimo o njegovom raznovrsnom skladateljskom opusu.

*Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti Sveučilišta u Mostaru, Studij glazbene umjetnosti

✉ e-mail: lidijavladic@yahoo.com

¹ Srpsko pjevačko društvo *Jedinstvo* osnovano je 1893. godine u Banja Luci i jedno je od najstarijih društava u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini (Znanje.org, n.d.)

ŽIVOTNI PUT VLADE MILOŠEVIĆA

Vlado Milošević (1901.–1990.), pasionirani ljubitelj narodnog pjevanja, rođen je u uglednoj banjalučkoj trgovačkoj obitelji, podrijetlom iz Hercegovine. Oba su roditelja (otac Savo, majka Jovanka)² ljubitelji glazbe, a njom su se bavili i stariji brat Vojislav i mlađa sestra Stojanka.

Već u drugom razredu osnovne škole teške obveze smjenjivali su savršeno lijepi sati violine. Godine 1912. završava osnovno školovanje i upisuje se u Realnu gimnaziju. Od 1915. do 1916. godine Čeh Josip Soukal, tadašnji sudski tajnik, otvara privatnu glazbenu školu gdje Milošević uči violinu³. Za njegovo je glazbeno obrazovanje bilo važno sviranje u orkestrima, primjerice, u Učeničkom komornom orkestru⁴ kojega je vodio J. Soukal, te u gudačkom kvartetu Artura Kaluser-a. Godine 1918., prelazi u zagrebačku mušku gimnaziju te u tom gradu prvi put gleda opere *Tosca*, *Rigoletto*, *Prodanu nevjestu* i sluša čuveni *Češki kvartet* (Československé kvarteto).

Milošević je samouk u učenju viole, kontrabasa i oboe, a godine 1920. uči klavir i osnovne elemente glazbene teorije. Nakon mature 1921. godine odlazi u Prag gdje uspješno polaže prijemni ispit na Praškom konzervatoriju, ali ubrzo prelazi na studij agronomije. Zbog ekonomskih problema u obitelji vraća se u Banja Luku. U prosincu 1921. godine odlazi na odsluženje vojnog roka u glazbeni sektor 33. pješadijskog puka, stacioniranog u Banja Luci. Tamo svira u orkestru pod dirigentskom palicom Josipa Majera i Vjenčeslava Nigla, koji ga osposobljavaju za samostalno dirigiranje istim orkestrom (Čavlović, 2001, str. 269).

U jesen 1922. godine upisuje Povijest i geografiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, no, već u rujnu 1923. godine primljen je na Odsjek za kompoziciju i dirigiranje na Muzičkoj akademiji. Istu napušta na drugoj godini. Godine 1925., u jesen upisuje Muzikologiju na Univerzitetu u Beču. Nakon toga želi upisati Muzikologiju na beogradskom univerzitetu, ali ga od toga odgovara profesor povijesti dr. Viktor Novak⁵. Pozitivna posljedica ovog savjeta bilo je završavanje studija na Filozofskom fakultetu 1927. godine. Vraća se u Banja Luku i počinje

² Otac je pjevao u Srpskom pjevačkom društvu *Jedinstvo*, a kada bi odlazio poslom u Beč redovito je posjećivao operu. Majka se isticala literarnim radovima te nije poznato da se prije Jovanke neka domaća žena ogledala u književnosti. Objavila je dvije proze: *Bogomdani umjetnici* i *Evo ih idu*. Posjedovali su gramofon i ploče, pa je često u kući Miloševića bilo za ono vrijeme neobične, ozbiljne glazbe.

³ U to vrijeme violina je predstavljala kapiju kroz koju se prolazilo svakodnevno u obećanu zemlju. Nap. L. V.-M.

⁴ Orkestar nije bio velik, ali je bilo veliko oduševljenje s kojim se sviralo. Svirali su djela Haydn-a, Händel-a, Mendelssohn-a, Schubert-a i druge.

⁵ Viktor Novak (1889.–1977.), hrvatski i jugoslavenski povjesničar. Izuzev povjesničarskog znanstvenog rada, posvetio se i glazbenoj kulturi. Osnivač je bivšeg pjevačkog zbora Lisinski (1910.).

raditi kao nastavnik geografije, ali ne zadugo. Odlazi u Zagreb i upisuje Nastavnički Odjel sa solo pjevanjem na Muzičkoj akademiji. Godine 1929. polaže završni ispit za učitelja glazbe te počinje raditi u Učiteljskoj školi, a 1933. godine polaže profesorski ispit.

Od početka 30-ih godina do Drugog svjetskog rata Milošević intenzivno sudjeluje u glazbenom životu Banja Luke. Radi u Učiteljskoj školi i vodi učenički zbor od 1929. do 1941. godine. Svira u gudačkom kvartetu i gudačkom triju, vojnoj glazbi te sudjeluje u radu Banovinskog narodnog pozorišta Bosanske Krajine⁶ (Čavlović, 2001, str. 671).

U periodu od 1931. do 1941. godine Milošević je zborovođa Srpskog pjevačkog društva *Jedinstvo* koje u tih deset godina njegovog djelovanja dostiže vrhunac u izvođenu djela jugoslavenskih i slavenskih skladatelja, kao što su Stevan Mokranjac⁷, Marko Tajčević⁸, Miloje Milojević⁹ i Franjo Dugan¹⁰.

Godine 1934. Srpsko pjevačko društvo *Jedinstvo* osniva svoju privatnu glazbenu školu, a Milošević postaje profesor violine i *solfeggia* u navedenoj školi, te i prvi ravnatelj. Za vrijeme njegovog trogodišnjeg djelovanja škola je bila centar glazbenog odgoja banjalučkih učenika.

Drugi svjetski rat Milošević provodi u Nišu gdje djeluje kao profesor glazbe u Prvoj muškoj gimnaziji. To je bio period kada su strahote rata izbrisale mnoge ideale, pa je i Milošević umirio svoju umjetničku aktivnost.

Nakon rata, 1946. godine vraća se u Banja Luku i postaje ravnateljem Niže muzičke škole gdje će ostati sve do 1953. godine kad prelazi u Narodni muzej na mjesto melografa.

⁶ Narodno pozorište Republike Srpske počelo je s radom 1930. godine. Tijekom vremena, Pozorište je više puta mijenjalo ime. Tako je 1935. godine dobilo ime Banovinsko narodno pozorište *Kralj Petar I Veliki Oslobodilac*. Nakon okupacije i uspostavljanja Nezavisne države Hrvatske, Pozorište dobija novi naziv *Hrvatsko državno kazalište*. Pobjedom nad fašizmom i oslobođenjem postaje *Narodno pozorište u Banja Luci*. Potom od 1946./47. godine radi pod nazivom Okružno narodno pozorište, nakon čega još jednom mijenja naziv u Narodno pozorište. Godine 1953. dobija ime *Narodno pozorište Bosanske Krajine*. Osnivanjem Republike Srpske od 1994. do siječnja 1999. godine naziva se *Krajiško narodno pozorište*, da bi nakon toga dobilo današnji naziv *Narodno pozorište Republike Srpske*.

⁷ Stevan Mokranjac (1856.–1914.), srpski skladatelj i glazbeni pedagog, klasik srpske glazbe, njena naistaknutija osoba na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Zaslužan je za uvođenje srpskog nacionalnog duha u umjetničku glazbu.

⁸ Marko Tajčević (1900.–1984.), hrvatski skladatelj i glazbenik srpskog etničkog podrijetla. Smatran je za jednu od vodećih figura muzikologije svoga vremena na Balkanu.

⁹ Milivoje Milojević (1884.–1946.), srpski skladatelj, muzikolog, glazbeni kritičar, folklorista, glazbeni pedagog i organizator glazbenog života.

¹⁰ Franjo Dugan stariji (1874.–1948.), hrvatski skladatelj, orguljaš, glazbeni pisac i akademik.

Još od 1934. godine bavi se sakupljanjem narodnih pjesama, najviše iz Bosanske Krajine. Narodne pjesme zapisuje neposredno pred Drugi svjetski rat od banjalučkih kazivača: Muje Karabegovića, Sulje Hadžihalilovića, Hasana Derviševića i dr. Za vrijeme desetogodišnjeg rada u Muzeju sakupio je oko 2000 napjeva. Napisao je osam knjiga o svojim etnomuzikološkim istraživanjima: *Bosanske narodne pjesme 1, 2, 3, 4; Krajiške borbene pjesme 1, 2; Sevdalinke i Ravna pjesma*.

Godine 1963. prestaje s radom u Muzeju Bosanske Krajine i od tada se posvećuje samo skladanju u kojem je bio uglavnom samouk. Stjecao je dragocjena iskustva upoznavanjem literature velikih glazbenih klasika, studirajući teoretska djela i svirajući u orkestrima i komornim sastavima. Svoja djela je zasnivao na elementima folklora svog rodnog kraja.

U glazbenom životu Banja Luke sudjeluje kao reproduktivni umjetnik, osnivač gudačkog kvarteta i komornog orkestra koji prerasta u Muzičko društvo. Kao glazbeni pisac, pedagog drži javna predavanja o raznim fenomenima narodne i umjetničke glazbe, uređuje nekoliko radio emisija, aktivan je u stručnim i društvenim asocijacijama i udruženjima kao što su Udruženje kompozitora BiH, Akademija nauka i umjetnosti BiH, Savez kompozitora Jugoslavije (Riznica Srpska, n. d.).

PEDAGOŠKI RAD VLADE MILOŠEVIĆA

Nastavni rad u pedagoškoj školi

Vlado Milošević je godine 1929. diplomirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu nastavnički odjel sa solo pjevanjem, te iste godine počeo raditi u Učiteljskoj školi u Banja Luci. Usprkos svim problemima s kojima se susretao kod učenika je nastojao probuditi ljubav prema pjesmi i glazbi. U nastavi solfeggia koristi metodu apsolutne solmizacije, a od 1932. godine relativnu Tonika-Sol-Fa metodu. Glazbeno opismenjavanje počinje sa intervalom male terce So-Mi, trozvukom So-Mi-Do i polustepenom Fa-Mi, te se koristi i fonomimijom. Radio je s učenicima teoriju glazbe, vokalnu tehniku i osnovne pojmove iz glazbenih oblika. Važan oblik pedagoškog rada je rad sa tamburaškim i violinskim orkestrom, te zborom, gdje je sa učenicima radio na dikciji, artikulaciji i vokalnoj tehnici. To je bio kvalitetan zbor koji je izvodio zahtjevna djela, primjerice, *II. i X. Rukovet* Stevana Mokranjca i *Iz Srpske Gradine* Isidora Bajića¹¹.

Rad u Srpskom pjevačkom društvu *Jedinstvo*

Punih deset godina (1931.–1941.) djelovao je kao zborovođa u Srpskom pjevačkom društvu *Jedinstvo*. U tom zboru, koji postiže dobre rezultate, razvijao se

¹¹ Isidor Bajić (1878.–1915.), srpski skladatelj, učitelj i izdavač. Pisao je solo pjesme, klavirske skladbe, komade sa pjevanjem i opere.

glazbeni ukus mladih i senzibilitet za tradicionalnu glazbu zahvaljujući izvođenju vlastitih harmonizacija narodnih napjeva.

Nastavni rad u Muzičkoj školi *Jedinstvo*

U nedostatku glazbenih škola u Bosni i Hercegovini, pjevačka društva su predstavljala glavne nositelje glazbenog obrazovanja. Tim povodom, Milošević se zalagao za otvaranje Muzičke škole Srpskog pjevačkog društva *Jedinstvo*, čiji je i prvi ravnatelj. Škola je 1934. godine započela s radom, a 1935. godine donesena su nova Pravila škole na osnovu kojih je Ministarstvo prosvjete odobrilo njen rad. Škola je imala tri stupnja: jednogodišnji početnički tečaj obvezan za sve učenike, trogodišnju nižu i trogodišnju srednju glazbenu školu. Glavni su predmeti bili Klavir, Violina i Solo pjevanje, a obligatni Solfeggio 1 i 2, Teorija glazbe i harmonija. Škola prestaje s radom 1938. godine.

Nastavni rad u Prvoj muškoj gimnaziji u Nišu

Poradi rata Milošević odlazi u Niš gdje radi u Prvoj muškoj gimnaziji od 1941. do 1946. godine kao nastavnik pjevanja i zborovođa. U nastavu pjevanja uvodi Teoriju glazbe i Solfeggio. Školski zbor koji je vodio nastupa na školskim priredbama i proslavama *Svetog Save*¹². Djelovao je i kao reproduktivni umjetnik, svirajući violu u kazališnom orkestru. S gudačkim kvartetom, kojim je dirigirao, izvodi dijelove svoje *Bosanske suite*.

Nastavni rad u Gradskoj narodnoj muzičkoj školi

Nakon rata, Milošević se vraća u Banja Luku i osniva Gradsku narodnu muzičku školu sa odjelima Klavira, Viole, Solo pjevanja, Harmonike, Gitare, a nakon godinu dana svoga djelovanja i odjel za Violončelo i puhačke glazbene instrumente. Predaje Teoriju i Solfeggio, Klavir, Trombon i Zbor te radi na usvajanju osnovnog gradiva iz Teorije, Solfeggia i Osnova harmonije. Nastoji glazbenoj nastavi i nastavi crtanja u općeobrazovnim školama vratiti mjesto koje im pripada. Ubrzo nakon osnivanja škole formiran je i Gudački kvartet, u kojem Milošević svira violu te koji svojim čestim nastupima širi glazbenu kulturu. Njegova je ideja bila da se škola razvija u dva smjera, s jedne strane kao škola koja teži obrazovanju profesionalaca, a s druge strane kao škola koja stvara ljubitelje glazbe i amatere.

Godine 1953. odlazi na novo radno mjesto u Muzej Bosanske Krajine u Banja Luci, a 1956. godine otvara se Srednja muzička škola. U prvoj generaciji učenika najtalentiraniji su nastavili školovanje u Srednjoj muzičkoj školi i u Akademiji.

¹² Prvi pisani trag o proslavi *Savindana* kao školske svetkovine datira iz 1734. godine, iz Sremskih Karlovaca. U cijeloj Srbiji proslavlja se od 1841. godine.

Najpoznatiji su violončelist Petar Olenjuk, pijanistica Sofija Čelebić i sopranistica Radmila Smiljanić.

ETNOMUZIKOLOŠKI RAD VLADE MILOŠEVIĆA

Iako rođen u gradu, osjetio je potrebu da se vrati korijenima koje je našao u selu. Raznoliko školovanje pomoglo mu je da se izgradi kao kompletan etnomuzikolog. U početku harmonizira narodne pjesme, a potom odlazi na teren među pjevače i kazivače kada započinje njegov istraživački period. Promatra etnomuzikologiju kao multidisciplinarnu nauku koja koristi rezultate drugih srodnih nauka, kao što su etnologija, lingvistika, sociologija i psihologija. Najveći je doprinos etnomuzikologiji dao u sakupljanju narodnih melodija, više od 2000 skladbi, uglavnom na teritoriju sjeverozapadne Bosne, iz 25 varoši i stotinjak sela. Najviše je bilo vokalnih melodija, a objavljene su četiri zbirke pod nazivom *Bosanske narodne pjesme* u periodu od 1954. do 1964. godine s različitim klasifikacijama narodnih pjesama u svakoj od njih. Prva zbirka sadrži dva kriterija, mjesto i vrijeme nastanka pjesme, primjerice, seljačke, varoške, gradske i narodnooslobodilačke pjesme. Druga zbirka za zajednički kriterij koristi metričke osobine pjesama. Treća koristi teritorij odakle potječu sakupljene pjesme s tim da posebnu pozornost posvećuje intonaciji pjesama. U četvrtoj je zbirci sakupio 550 pjesama u 17 grupa, a kao osnovni kriterij uzet je broj tonova koji se izvode na jedan slog (1-17).

Nakon ove četiri knjige Milošević se posvećuje izradi naučnih studija. Najvažnije su *Sevdalinka* i *Ravna pjesma* (Topić, 2000, str. 41–44).

Istraživački rad Vlade Miloševića u praksi

U svom istraživanju područja sjeverozapadne Bosne koristi se magnetofonom, a u nedostatku istog zapisivao bi melodiju po sluhu. Notirao je standardnim glazbenim znacima. Međutim, oni često nisu bili dovoljni za transkripciju narodnih pjesama, pa je koristio određene dijaktričke znakove, tako da, 'tiše, gotovo nečujne tonove' označuje sitnim notnim glavama, za ukrase i 'zamagljene' tonove koristi valovitu crtu (Milosavljević, 2000, str. 46). Milošević pjesmu notira na originalnoj tonskoj visini, jer misli da se tako notni zapis čini vjernijim. Često je notirao u C ključevima kako bi izbjegao upotrebu pomoćnih crta. Njegovi primjeri obiluju velikim brojem ukrasa, predudara i trilera. Zapisuje i dvoglasno pjevanje. Vršio je tonska mjerenja monokordom, izražavao intervalsku veličinu u centima.¹³ Zaključio je da ni jedan interval nije intonacijski stalan i određen te da u pjevanju postoje velike promjene u intonaciji, ritmu i tempu.

¹³ Sistem predložen od A. J. Ellis-a, gdje je oktava podjeljena na 1200 dijelova, centa.

Odnosom teksta i melodije u narodnom pjevanju bavili su se mnogi znanstvenici. Milošević u svojoj zbirci *Bosanske narodne pjesme br. 4* primjenjuje klasifikaciju pjesama u skladu s tim koliko se tonova pjeva na jedan slog (1-17). Klasifikacija narodnih pjesama prema Miloševiću može biti u odnosu prema broju tonova po jednom slogu (pjesme su razvrstane u 17 grupa) ili po rasprostranjenosti pjevanja, primjerice, u planinskim krajevima i varošima, odnosno gradovima. U varoškom pjevanju izdvaja sevdalinke, kojima je posvetio obimnu studiju. Ispod svojih primjera daje oznaku je li pjesma jednodijelna, dvodijelna ili trodijelna. Posebnu pozornost posvećuje ritmu, uočivši njegovu povezanost sa metrom teksta. U bosanskom narodnom pjevanju koristio je tetrakorde, pentakorde kao i dijatonske i alterirane kromatske tonske nizove. Izdvajao je tonove pjesama u obliku ljestvica sa oznakom u centima. Kada su pjevači i kazivači u pitanju, bilježi njihova imena i mjesto odakle potječu.

SKLADATELJSKI RAD VLADE MILOŠEVIĆA

U skladateljskim djelima vidi se ljepota glazbenog folklora koji se nalazi u njegovim skladbama, ali i tvrdoća i oporost škrte prirode. Bio je plodan na gotovo svim područjima te njegov stvaralački opus možemo podijeliti na vokalna, instrumentalna, te vokalno-instrumentalna i scenska djela.

Vokalna djela

Zborska djela

Najveći dio njegovog opusa pripada zborskom stvaralaštvu. Napisao je 179 djela za zbor. Među njima je osam rukoveti koje su inspirirane folklorom: *Što se sjaji nasred Sarajeva*, *Pjesme sa Zmijanja*¹⁴, *Vjetar duše*, *Pjesme Bosanske Krajine*, *Bosanske pjesme I*, *Oj Dubice*, *Bosanski đulovi*, *Ne daj selo Stojanu na vojsku*.

Pisao je zborna djela s originalnim pjesničkim predloškom. Najpoznatije je takvo djelo *Krvava bajka* za mješoviti zbor, na stihove Desanke Maksimović¹⁵ (Čavlović, 2001, str. 63). Značajna su i djela *Pjesma o poginuloj djevojci* za ženski zbor i klavir, na stihove Branka Ćopića¹⁶, *Jama I* za bas solo i mješoviti zbor, Ivana Gorana Kovačića¹⁷.

¹⁴ Spada među najuspjelije zborne skladbe. Sastavljena je od napjeva koji pripadaju seoskoj tradiciji Zmijanja: Ukopala nana Milovana, Zapjevaj sivi sokole, Evo braće, Oj rasti bolje moj zeleni bore, Posadiću borić do borića, Visoka jela do neba, Titrale se djevojke.

¹⁵ Desanka Maksimović (1898.–1993.), srpska pjesnikinja, profesorica književnosti i članica Srpske akademije nauka i umjetnosti.

¹⁶ Branko Ćopić (1915.–1984.), bosanskohercegovački književnik srpskog podrijetla.

¹⁷ Ivan Goran Kovačić (1913.–1943.), hrvatski pjesnik, pripovjedač, esejist, prevoditelj i kritik.

Solo pjesme

Solo pjesme su najuspjeliji skladateljski radovi koje je pisao, jer karakteriziraju njegov originalni glazbeni govor u kojem se nalazi cijelo bogatstvo raspoloženja, od suptilnog lirskog do snažnog dramskog. Solo pjesme koje je Milošević napisao od 1933. do kraja 50-ih godina imaju jednu zajedničku crtu, lirsku melodiju i folklornu obojenost. Ističu se *Zapjevala bulbul ptica* i *Košutice mila li si ti* po ljepoti napjeva i harmonizaciji, potom originalne Miloševićeve melodije rađene na originalne pjesničke predodžbe s folklornim uporištem u sevdalinkama: *Spomen* Đ. Jakšića¹⁸, *Šta da činim* D. Cvetkovića Duca¹⁹, *Jesil' ružo cveta dala* M. J. Mitrovića²⁰, *Od svanuća pa do mraka* D. Cvetkovića Duca. U ovim ranim pjesmama stapaju se romantičko-sevdalijska melodija, Mokranjčeva harmonizacija i Miloševićeva originalnost.

Posebnu grupu solo pjesama u ovom periodu (40-te godine 20. stoljeća) čine pjesme napisane na stihove Slavka Mandića iz njegove zbirke *Krici i jauci*, koje su nastale za vrijeme ratnog izbjeglištva u Nišu. To su *Nemir*, *Zmijanje*, *Kroz noći i dane*, *Želje*, *Mjesečina*, *Molitva oblaku* i *Drvari*.

Solo pjesme 60-ih godina obilježene su stihovima Stevana Raičkovića²¹, a u nešto manjoj mjeri Velimira Lukića²² i Hamze Hume²³. Ciklus *Deset pjesama* na stihove Stevana Raičkovića pokazuje karakteristike Miloševićevog stila solo pjesama 60-ih godina. Ove pjesme govore o prirodi te odnosu čovjeka i prirode (Čavlović, 2001, str. 98–99).

U periodu 1970-ih i 80-ih godina uglazbljuje stihove mnogih pjesnika, a najviše Ranka Risojevića²⁴, Vladimira Nastića²⁵, Jovana Joce Bojovića²⁶, Pere Zupca²⁷, ali i Čeha Vilema Zavade²⁸ i Rusa Sergeja Jesenjina²⁹.

¹⁸ Đura Jakšić (1832.–1878.), srpski slikar, pjesnik, dramski pisac i učitelj.

¹⁹ Dušan Cvetković Duca (1892.–1978.), srpski glumac, operni pjevač, redatelj i dramski pisac.

²⁰ Milorad J. Mitrović (1866.–1907), srpski pisac, autor lirskih pjesama, balada i romansi.

²¹ Stevan Raičković (1928.–2007.), pjesnik, esejist, književni prevoditelj i jedan od najistaknutijih srpskih književnika.

²² Velimir Lukić (1936.–1997.), pjesnik i dramaturg. Pored svoga književnog rada, ostao je zapamćen kao najmlađi direktor drame u povijesti Narodnog pozorišta u Beogradu.

²³ Hamza Humo (1895.–1970.), bosanskohercegovački pjesnik, dramatičar i pisac kratkih romana.

²⁴ Ranko Risojević (1943.), srpski matematičar, historičar matematike, potom pjesnik, književnik, dramski pisac i esejista.

²⁵ Vladimir Nastić (1934.–2010.), suvremeni srpski pjesnik.

²⁶ Jovan Joco Bojović (1934.–2015.), banjalučki pjesnik, gimnastičar, poznatiji kao autentični kroničar svoga vremena.

²⁷ Pero Zubac (1945.), studirao je književnost južnoslavenskih naroda na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu gdje živi i radi.

²⁸ Vilem Zavada (1905.–1982.), češki književnik, predavač i akademik.

²⁹ Sergej Aleksandrovič Jesenjin (1895.–1925.), ruski pjesnik. Poznat je po djelima: *Breza*, *Jesen*, *Pjesma o keruši*, *Pismo majci*, *Molitva za umrle* i druga.

Godine 1971. nastaje *Tuga u kamenu*, jedna od njegovih najekspresivnijih solo pjesama. Osim pjesama za glas i klavir, piše pjesme i za glas i komorni ansambl, pa i simfonijski orkestar, četiri pjesme za bariton i simfonijski orkestar na stihove Jovana Joce Bojovića, *Gavro Zmijanac – Cjepar*, *Lisina planina – Mrkonjića dika*, *Bosanski orač* i *Zadužen na Zvečaju* (Čavlović, 2001, str. 117).

Većina solo pjesama na stihove Ranka Risojevića nastaje 1975./76. godine, i to: *Iz dumača i šuma modrih*, *Posljednja bosanska elegija*, *Orač*, *Melanholija*, *Smrt je pouzdana*, *Samo idi*, *Četvrta pjesma smrti*, *Zov*, *Djetinjstvo*, *Jaglac*, *Maslačak*, *Bokvica*, *Drhtaj jeseni*³⁰, potom tu je i ciklus solo pjesama *Stihovi* Vladimira Nastića i poema *Mostarske kiše* za bariton, violinu, violu i kontrabas, na stihove Pere Zupca.

U 80-im godinama nastaju solo pjesme *Naša je* na stihove Vladimira Nastića, *Pesma o keruši*, na Jesenjinove stihove, *Masline* na stihove Vesne Parun³¹, *Requiem*, *Zapevka*, *Gori leto* i *Kletva*, na stihove Pere Zupca.

Instrumentalna djela

U instrumentalni opus Vlade Miloševića ubrajamo djela za solo instrumente, komorne sastave i orkestar. Prva značajna djela nastaju 1942./43. godine i pisana su za klavir. Napisao je dvadeset klavirskih skladbi od kojih izdvajamo: *Pesma i kolo*, *Kolo*, *Varijacije na narodnu temu* (pisane na način partiture za zbor), *Sa planine* (koristi folklornu građu), *U časovima odmora*, *Humoreska kanarincu I i II*, *Intiman razgovor*, *Usamljen šetač*, *Lagani valcer*. Od programnih skladbi zanimljive su *Tri burleske*. Djela sa najviše romantičnog prizvuka su *Fantazija* i *Balada* (koja je vjerojatno najuspjelija klavirska skladba Vlade Miloševića).

Pisao je i za druge solo instrumente, *Varijacije* i *Dva stavka* za klarinet, *Preludij* i *Elegija* za violinu ili violu, *Proljetni dan* i *Muzika* za violončelo i *Improvizacija* za harfu.

Najvažnija su komorna djela ona pisana za gudački kvartet. Napisao ih je dva-naest te se mogu podijeliti u dvije skupine: djela namijenjena sastavu gudačkog kvarteta i gudački kvarteti (kao formalni žanr). U prvu skupinu spadaju: *Preludijum i fuga*, *Tri minijature*, *Fuga in Re*, *Muzika za gudače*, *Tri fragmenta*, *Divertimenta a tre* i *Koral i pasakalja*. U drugu skupinu spadaju četiri gudačka kvarteta. Skladba *Kameni spavač* za gudački kvartet i recitatora, s obzirom da je vokalni element nepjevački, uvrštena je u skladbu za gudački kvartet te je napisana na poeziju Maka Dizdara³² (Čavlović, 2001, str. 64–65).

³⁰ Zadnjih pet pjesama tiskano je pod naslovom *Pet pjesama za glas i klavir*.

³¹ Vesna Parun (1922.–2010.), pripada najpoznatijim hrvatskim pjesnikinjama druge polovine 20. stoljeća.

³² Mehmedalija Mak Dizdar (1917.–1971.), hrvatski i bosanskohercegovački pjesnik iz Hercegovine.

Prva skladba za orkestar je *Bosanska svita* i ima sedam stavaka: *Preludij, Igra, Pjesma br. 1, Kolo, Pjesma br. 2, Skerco* i *Finale*. Za puhački je orkestar napisao skladbu *Reznacija i tanac*. Potom nastaju *Oktet, Tri balade, XIV. Bosanska elegija*. Koncertna djela počinje skladati kasnih 40-ih godina: *Varijacije na narodnu temu, Svita* (za obou i gudače), *Concertino* (za obou i gudače), *Koncert za violinu i orkestar* (1951.), *Koncert za kontrabas i orkestar* (1970.).

Njegovih devetnaest simfonijskih djela dijelimo u dvije skupine: simfonijska djela apsolutno-glazbenog (neprogramnog) ali ipak ideološkog usmjerenja i simfonijska djela programnog karaktera. Dramatična simfonija je djelo kojim završava ciklus ideoloških i započinje ciklus programnih djela. U prvu skupinu spadaju: *Svečani marš, Krajiška rapsodija, Intermezzo, Kolo I, Igra, Intrada*, dok u drugu skupinu ubrajamo: *Sa planine, Dramatična simfonija, Vizije, Banja Luka 1969., Hilendar, Mrguda, Elegija pitomoj planini Kozari, Mala bosanska elegija, Kroz mećavu* i *Davidova zemlja* (Kovačević, 1974, str. 586).

Vokalno-instrumentalna i scenska djela

Žanru vokalno-instrumentalne glazbe ne pripada mnogo originalnih djela. Tu pronalazimo: *Pred buru pjesma mladosti*, kantata za bariton i simfonijski orkestar, *IV bosansku elegiju, Kočićeve*³³ riječi, za zbor i orkestar.

Od glazbeno-scenskih djela izdvajamo *Ajkini jadi* i *Krajiške legende*, glazba za kazališni komad, te *Anikina vremena*, glazba za radio-dramu.

Opera

Godine 1977. nastaje prva bosanskohercegovačka opera *Jazavac pred sudom*. Kočićev je tekst pjesnik Risojević adaptirao i prilagodio opernoj formi. Skladanje opere trajalo je mjesec dana (15.8.1977.–23.9.1977.), rad na operi 65 dana, a praizvedba iste je upriličena 25. studenog 1978. godine u Domu milicije u Sarajevu. Komorna jednočinka, opera *Jazavac pred sudom* u trajanju od 52 minute, nema brojeve, radnja se odvija bez odmora i stanke, sa čestim promjenama tempa, takta, dinamike i agogike. Glavni likovi su David, Sudija, Pisar i Doktor.

ZAKLJUČAK

Nakon kratkog pregleda Miloševićevog života i rada, kao pedagoga, etnomuzikologa i skladatelja, možemo zaključiti kako je bio svestrani umjetnik koji je cijeli život posvetio glazbi, u početku kao pedagog koji je nastojao prenijeti učenicima ljubav prema glazbi, potom kao etnomuzikolog koji je istraživao folklornu baštinu objavljujući značajne studije te na kraju kao skladatelj s relevantnim skladateljskim

³³ Petar Kočić (1877.–1916.), bosanskohercegovački pjesnik, pisac i političar.

opusom od 505 djela. U svojim djelima govori tvrdim i ozbiljnim jezikom sredine iz koje je izrastao, te se u tom pogledu može smatrati najizrazitijim predstavnikom bosanskohercegovačkih skladatelja.

Živio je 89 godina u 20. stoljeću i obilježio ga je svojom osebujnom skladateljskom tehnikom i lapidarnim načinom izražavanja. Svestranim djelovanjem u gotovo svim segmentima glazbene umjetnosti zacrtao je putove daljeg traganja i otkrivanja, te ostavio vlastito glazbeno nasljeđe koje pruža inspiraciju za stvaranje budućim generacijama.

LITERATURA

- Andreis, J. (1989). *Povijest glazbe, knjiga 3*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Andreis, C., Đurić, K. (1962). *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*. Zagreb: Školska knjiga.
- Čavlović, I. (1997). Umjetnička transformacija folkloru u djelima Vlade Miloševića. *Muzika, I* (4), str. 29–48.
- Čavlović, I. (2001). *Vlado Milošević kompozitor*. Sarajevo: Muzikološko društvo FBiH.
- Čavlović, I. (2011). *Historija muzike u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Muzička akademija u Sarajevu.
- Kovačević, K. (ur.) (1974). *Muzička enciklopedija*, br. 2 (GR-OP). II. izdanje. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski savez.
- Kučukalić, Z. (1981). *Likovi savremenih bosansko-hercegovačkih kompozitora*. Sarajevo: Udruženje kompozitora BiH.
- Milosavljević, Lj. (2000). Vlado Milošević i Cvjetko Rihtman: Dva bosanska etnomuzikologa. U: *Muzika*, god. IV. br. 1–2(13–14), januar–juni. str. 45–50.
- Riznica srpska (n.d.). Vlado S. Milošević (1901—1990). Preuzeto sa: <http://www.riznicasrpska.net/muzika>.
- Topić, T. (2000). Vlado Milošević kao etnomuzikolog. *Muzika, IV* 1–2 (13–14), januar–juni. str. 41–44.
- Znanje.org. (n.d.). kulturna i prosvetna društva. Preuzeto sa: http://www.znanje.org/i/i25/05iv03/05iv0311/kulturna_i_prosvetna__dru%C5%A1tva.htm.

MUSICAL ACTIVITY OF VLADO MILOŠEVIĆ (1901–1990) – AN ADDITION TO THE ARTIST’S PORTRAIT

Abstract

This work is about Vlado Milošević, well known composer, ethnomusicologist, choir master, music pedagogue, and academic, born at the very beginning of the 20th century in Banja Luka, in the family that originates from Herzegovina. First part of this work brings Vlado Milošević’s biography, later it gives an insight into his work as a composer, ethnomusicologist and pedagogue. Further it enlightens Vlado Milošević’s great contribution to almost all fields, as well as general atmosphere of his time and cultural horizon that was aiming to embrace the complete musical tradition by musical universality.

Key words: *Vlado Milošević, musical tradition, composer, ethnomusicologist*

